

УДК 338.2:351.863

Л. М. Акімова¹,
к. е. н., доцент, Заслужений працівник освіти України, доцент кафедри
фінансів та економіки природокористування, Національний університет
водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна

DOI: 10.32702/2306-6814.2018.23.113

ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ ОСНОВНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

L. Akimova,
Ph.D. in Economics, Associate Professor, Honored Worker of Education of Ukraine,
Associate Professor of Finance and Economics of Nature Management Department,
National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, Ukraine

EVALUATION OF THE INFLUENCE OF THE KEY INSTRUMENTS OF THE STATE REGULATION ON ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE

У статті визначено, що економічна безпека є фундаментом економічного процвітання країни. Розглянуто підходи щодо визначення понять "економічна безпека", "державне регулювання". Виявлено, що державне регулювання є підвидом державного управління. Визначено складові державного регулювання, а саме: цілі, завдання, принципи, функції, суб'єкти й об'єкти, методи, форми. Виявлено та охарактеризовано інструменти державного регулювання економіки. Окреслено, що серед усіх методів державного регулювання економіки державою перевага надається економічним (непрямим) методам. Визначено, що безпосередня участь держави у виробництві так званих суспільних товарів і послуг формує державний сектор економіки. Наведено певні проблеми, які наявні в економіці країни через недосконалість інструментарію, незважаючи при цьому на теоретичні та методологічні аспекти розвитку методів державного регулювання.

The article specifies that economic security is the foundation of the economic prosperity of the country. Approaches to the definition of the concepts "economic security", "state regulation" are considered. It was revealed that state regulation is a subspecies of state administration. The components of state regulation such as goals, tasks, principles, functions, subjects and objects, methods, forms are defined. The instruments of state regulation of the economy have been revealed and characterized. It is outlined that among all methods of state regulation of the economy, the state gives preference to economic (indirect) methods. It is determined that the public sector of the economy forms the direct participation of the state in the production of so-called public goods and services. Some problems that are present in the country's economy due to instrumental imperfections are presented, despite the theoretical and methodological aspects of the development of state regulation methods.

In modern conditions of managing the country is able to develop steadily when it has a stable economic system that is protected from internal and external negative factors. In particular, such a system can be considered as the creation and maintenance of an effective relationship between its own production, management system, financial, social and economic spheres. It is national security that can be defined as an integrated system that combines all of the above subsystems that must function effectively, only in this order of things the country is able to ensure a stable development that determines the achievement of a political, social, economic goal in order to create the appropriate conditions life for the population, their spiritual and moral unity, and well-being.

¹ ORCID: 0000-0002-2747-2775

Thus, in this research we see that the state uses a powerful tool to ensure the economic security of the country, in particular through various methods and techniques, while creating an integrated mechanism of state regulation. Undoubtedly, today it is government regulation that should become an effective factor that will lead to economic changes in the country, while it should be aimed at the transition to a market economy. The actual for today in Ukraine in the process of ensuring economic security remains the solution of problems relating to taxation, budget filling, effective fiscal and monetary policy. In turn, improving the efficiency of the economy should be achieved by improving the tools of state regulation, while one of the ways that will help in this issue should be investment.

Ключові слова: економічна безпека, державне регулювання, інструменти державного регулювання, економічні методи, митні тарифи, облікова ставка.

Key words: economic security, state regulation, instruments of state regulation, economic methods, customs tariffs, discount rate.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах господарювання країна здатна стабільно розвиватись, коли вона має стійку економічну систему, яка захищена від внутрішніх та зовнішніх негативних чинників. Зокрема таку систему можна розглядати як створення та підтримання ефективного взаємозв'язку між власним виробництвом, системою управління, фінансовою, соціальною та економічною сферами. Саме національна безпека може бути визначена як комплексна система, яка поєднує в собі всі вищепераховані підсистеми, які повинні ефективно функціонувати, лише при такому порядку речей країна здатна забезпечити стабільний розвиток, який зумовлює досягнуті політичної, соціальної, економічної мети для того, щоб створити відповідні умови життя для населення, їх духовної та моральної єдності, а також добробуту.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження зазначеного питання знайшли своє відображення в працях таких вчених як: О. Барановський, Л. Герасименко, С. Гіль, М. Дзюбенко, О. Дудник, Л. Єфремова, О. Користін, В. Мочерний, І. Мігус, С. Онишко, М. Пендюра, Т. Поснова, А. Сірко, Г. Старостенко, О. Чечель.

Однак їх інтереси перебувають у сфері теоретичного окреслення вивчення питання економічної безпеки як національної складової економіки держави, саме це обумовлює актуальність нашого дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є оцінювання впливу основних інструментів державного регулювання на економічну безпеку України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

На сучасному етапі розвитку економічної системи України варто звернути увагу на економічну безпеку, о-

скільки вона характеризує та охоплює важливі економічні явища, а також суміжні з ними явища, тобто здійснює важливу функцію для стабілізації національної системи країни. Саме економічна безпека є фундаментом для того, щоб досягти економічного процвітання країни. На думку багатьох вчених, економічно ефективною може бути лише та держава, яка відстоює свої економічні інтереси та забезпечує економічну безпеку у умовах міжнародної конкуренції. Якщо досліджувати економічну безпеку у внутрішньому середовищі, то тоді вона насамперед пов'язана з факторами макро- та мікророзвитку, тобто з певним таким імунітетом, котрий дозволяє протистояти негативним чинникам, які можуть зруйнувати економічну систему країни. У зовнішньоекономічному середовищі економічна безпека характеризує конкурентоспроможність національної економіки на світових ринках, стійкість валюти і фінансового стану. Зважаючи на важливість цього питання ми вважаємо, що варто надати дефініцію поняттям "економічна безпека" та "державне регулювання".

Науковці Г. Старостенко, С. Онишко та Т. Поснова стверджують, що економічна безпека — це складна багатифакторна динамічна система, що виражається в її масштабах, структурі і технічному рівні [8].

Однак О. Користін вважає, що економічну безпеку варто трактувати як забезпечення здатності до виживання країни у випадку стихійних і екологічних лих або за умов національних і світових економічних катастроф [3].

Л. Акімова вважає, що економічна безпека сприяє створенню надійної та забезпеченої всіма необхідними засобами держави, захищеності національно-державних інтересів у сфері економіки [1, с. 19].

Науковець М. Пендюра зазначає, що економічна безпека держави є не тільки однією з найважливіших складових цілісної системи національної безпеки як комплексу захисту національних інтересів, а й вирішальною умовою дотримання і реалізації національних інтересів [6, с. 13].

Отже, державне регулювання економіки — це цілеспрямований та активний вплив державних та наддержавних органів управління на функціонування та розвиток цілісної економічної системи (а отже, на її розширене відтворення) шляхом використання економічних законів і вирішення економічних супе-

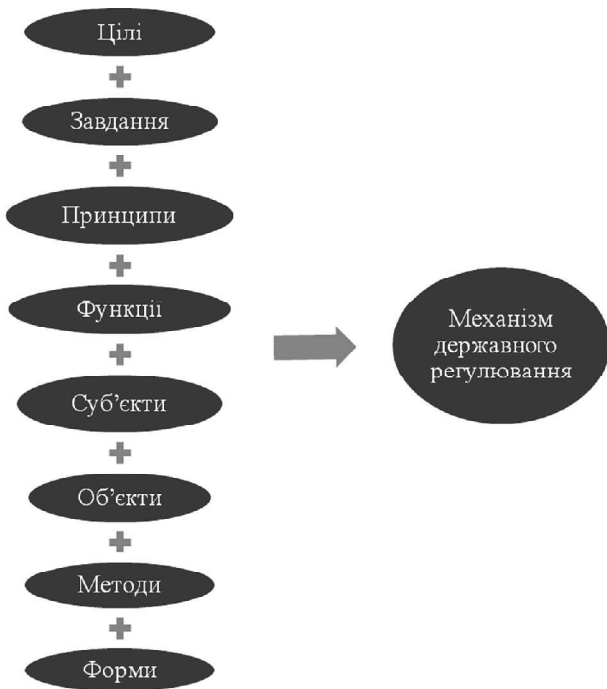

Рис. 1. Складові механізму державного регулювання

Джерело: складено автором на основі [9, с. 109].

речностей за допомогою певної сукупності форм та методів [4].

Варто зазначити, що державне регулювання є підвидом державного управління, який охоплює важливі

складові суспільного життя. Саме завдяки цьому функції, які виконує державне регулювання є специфічними. Головна мета, яка має бути досягнута в процесі управління повинна буде досягнута за рахунок виявлення, прогнозування, запобігання, нейтралізації, стимулювання. Функції мають багатоаспектність і з одного боку стосуються інтересів кожного громадянина, суспільства, а з іншого боку й і, суспільства, а з іншого боку й інших держав, зокрема, це може бути виявлено в процесі прийняття в країні певних нормативно-законодавчих актів, які б регулювали наприклад торгівлю, або мова йде про міжнародні акти. Окрім, цього функції, що спрямовані на розвиток економічної системи загалом, досягаються шляхом реалізації національних інтересів як у зовнішній так і у внутрішній сферах країни. Оскільки державне регулювання є підвидом державного управління, то воно безумовно зазнає впливу на форми, функції, методи та способи державного управління в будь-якій зі сфер функціонування. Ми вважаємо, що варто розглянути основні складові державного управління, так званий механізм управління (рис. 1).

З рисунка 1 ми бачимо, що даний вплив здійснюється через певний механізм державного регулювання, який включає в себе наступні основні складові: цілі, завдання, принципи, функції, суб'єкти й об'єкти, методи, форми державного регулювання.

Окрім, цього варто визначити інструменти державного регулювання економіки (рис. 2).

З рисунка 2 ми можемо побачити, що інструменти державного регулювання економіки поділяються на:

Рис. 2. Інструменти державного регулювання економіки

Джерело: складено автором на основі [2; 7, с. 268—269].

- в залежності від способу впливу:
- адміністративно-правові — методи, що базуються на застосуванні сили держави (юридичної регламентації, примусу, дозволу);

- економічні — методи, що базуються не на силі, а на впливі держави на мотивацію господарюючих суб'єктів, на прийняття ними самостійних рішень (їхній економічний вибір);

- У залежності від характеру дії:

- методи прямої дії — методи, за допомогою яких держава безпосередньо втручається в економіку (субсидії, субвенції, дотації, ліцензування, квотування, встановлення фіксованих цін та валютних курсів, встановлення стандартів);

- методи непрямой дії — методи опосередкованого впливу держави на економіку (через стимули та санкції) [7, с. 269].

Застосування адміністративних методів необхідне і навіть ефективне у таких сферах:

- прямиий контроль держави над монопольними ринками;

- охорона навколишнього середовища і здоров'я людей;

- соціальний захист населення, визначення і гарантування мінімально допустимих життєвих параметрів — встановлення соціальних стандартів (гарантований прожитковий мінімум, регламентація умов праці тощо);

- захист національних інтересів у світогосподарських зв'язках (ліцензування експорту, державний контроль за імпортом капіталу, робочої сили, товарів тощо);

- реалізація державних програм і планів [2].

Серед усіх методів державного регулювання економіки державою перевага надається економічним (непрямим) методам. Саме використання даних методів вважається запорукою ефективності втручання держави в економіку.

Ставки податків, які використовуються державою в якості економічного інструменту державного регулювання можуть також бути прирівняні і до адміністративно-правових, оскільки виходячи з ознак податків то, для них характерним є:

- примусовий характер (обов'язковість),

- безеквівалентність — означає, що частку відчуваного доходу (прибутку) держава не відшкодовує індивідуальному платнику в адекватному розмірі товарами чи послугами;

- відсутність цільового використання;

- законодавча регламентація;

- однаковий підхід до всіх платників;

- зміна форми власності (перехід права власності під час його сплати).

Облікова ставка важливий інструмент грошово-кредитної політики, її суть полягає у зміні відсотків за кредитами, за якими центральний банк надає їх комерційним. За даними Національного банку України облікова ставка становить 17,5% річних.

Митні тарифи відіграють важливе значення у державному регулюванні, оскільки вони є потужним інструментом. На сьогодні в Україні застосовуються такі види ставок мита:

- адвалорна — у відсотках до встановленої статтею 279 цього Кодексу бази оподаткування;

- специфічна — у грошовому розмірі на одиницю бази оподаткування, встановлену статтею 279 цього Кодексу.

- комбінована, що складається з адвалорної та специфічної ставок мита [5].

Норма амортизації представляє собою встановлений державою річний відсоток погашення вартості основних фондів і визначає суму щорічних амортизаційних відрахувань. Інакше кажучи, норма амортизації — це відношення суми річних амортизаційних відрахувань до вартості основних виробничих фондів, виражене у відсотках. Норми амортизації встановлюються і періодично переглядаються державою, вони єдині для всіх підприємств і організацій незалежно від їх форм власності та форм господарювання.

Встановлюючи норму амортизації, порядок її нарахування та використання, держава регулює темпи і характер відтворення в галузях, а саме через норму амортизації визначається швидкість знецінення, а через неї — швидкість оновлення основних фондів.

Слід також зазначити, що держава окрім формальних методів (інструментів) застосовує ще неформальні. Основними неформальними методами, які застосовує держава можуть бути переконання. Вона використовує його для реалізації: публічних лекцій, реклами, спеціальних програм на радіо і телебаченні, публікацій у періодичних виданнях, соціологічних досліджень й опитувань, впливаючи таким чином на формування громадської думки, суспільної свідомості, економічного мислення.

Безпосередня участь держави у виробництві так званих суспільних товарів і послуг формує державний сектор економіки. Державний сектор економіки, специфічний інструмент — це комплекс господарських об'єктів, які повністю або частково належать центральним та місцевим органам влади і використовуються ними для виконання економічних, соціально-культурних і політичних функцій. Він включає майно органів державного управління (парламенту, уряду, адміністрації президента, місцевих адміністрацій, збройних сил, служб безпеки і охорони правопорядку), державні підприємства, банки, музеї, бібліотеки тощо [2].

Незважаючи на теоретичні та методологічні аспекти розвитку методів державного регулювання, в Україні наявні певні проблеми через недосконалість вищезазначеного інструментарію. Ми виявили, що за допомогою вищенаведених інструментів можна оцінити ефективність державного регулювання. Насамперед проблемою, яка відразу постає під час використання вищезазначених методів є законодавство, зокрема його застарілість. Оскільки закони, котрі прийняті не відповідають реаліям сьогодення. Цей процес зазнає негативного впливу як з боку Верховної Ради так і з боку розробників проектів, зокрема їх низькою якістю. Невчасне та неякісне прийняття законодавчої бази гальмує ефективний розвиток економіки країни.

Ми визначили в нашому дослідженні, що потужним специфічним інструментом державного регулювання є державний сектор. На сьогодні він потребує реорганізації, оскільки потрібно модернізувати об'єкти, які перебувають на утриманні держави, але зважаючи на

те, що це великі витрати з бюджету, то варто залучати інвесторів, тим самим збільшувати мережу майна органів державного управління.

На сьогодні податкове законодавство здійснює тиск на підприємців та громадян, що в свою чергу призводить до відмивання грошей, ліквідації виробництв, банкрутства підприємств, збільшення корупції та ін. В Україні у 2018 році передбачається дефіцит бюджету, а це призведе до недофінансування в першу чергу соціального середовища — охорони здоров'я, культури, невиплати заробітної плати працівникам бюджетної сфери, відсутність ресурсів для фінансування програм державного рівня

Однією з проблем, які впливають на стабільний розвиток економіки країни є безробіття. Воно зростає високими темпами — офіційне і, особливо, приховане. Порівняно з попередніми роками спостерігається певне покращення ситуації, також встановлюються пріоритетні напрямки діяльності, прогнозується зменшення прихованого безробіття що стане причиною зростання кількості зареєстрованих безробітних. Водночас стабільне економічне зростання призведе загалом до скорочення чисельності безробітних.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Отже, з вищепроведеного дослідження ми бачимо, що держава використовує потужний інструментарій для забезпечення економічної безпеки країни, зокрема за допомогою різноманітних методів та прийомів, створивши при цьому комплексний механізм державного регулювання. Звісно, на сьогодні саме державне регулювання повинно стати дієвим фактором, який призведе до економічних змін в країні, при цьому він повинен бути спрямований на перехід до ринкової економіки. Актуальним на сьогодні для України в процесі забезпечення економічної безпеки залишається вирішення проблем, що стосуються оподаткування, наповнення бюджету, ефективної фіскальної, монетарної політики. В свою чергу підвищення ефективності економіки повинно досягатись вдосконаленням інструментарію державного регулювання, при цьому одним з шляхів, які допоможуть в цьому питанні, повинно стати інвестування.

Література:

1. Akimova L.M. Role and place of economic security in the system of state regulation providing for national security of Ukraine / L. M. Akimova // Public management: collection. — № (12). — February 2018. — Kyiv: ДП "Видавничий дім "Персонал", 2018. — Р. 15—27.
2. Гіль С.Є. Державне регулювання економіки: навч. посіб. [Електронний ресурс] / С.Є. Гіль, О.А. Дудник, Л.В. Єфремова, та інші. // Ч.1. — Харків: Вид. ХДЕУ, 2003. — Режим доступу: <https://economics.studio/regulyuvannya-ekonomiki-derjavne/metodi-derjavnogo-regulyuvannya-80657.html>
3. Користін О. Економічна безпека: навч. посіб. [Електронний ресурс] / О. Користін, О. Барановський, Л. Герасименко та ін.; за ред. О. Джужі. — К.: Алерта;

КНТ; Центр учбової літератури, 2010. — Режим доступу: http://libfree.com/101560472_ekonomikateoretichni_zasadi_ekonomichnoyi_bezpeki.html#127

4. Мочерний В.С. Економічна теорія [Електронний ресурс]: посібник / С.В. Мочерний, М.В. Дзюбенко. — Режим доступу: http://pidruchniki.com/ekonomika/derzhavne_regulyuvannya_ekonomiki

5. Офіційний сайт Державної фіскальної служби [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/baneryi/mitne-oformlennya/subektam-zed/stavki-vviznogo-ta-viviznogo-mita/vivizne-mito/stavki-mita/>

6. Пендюра М. Національна безпека України в контексті сучасних європейських геополітичних трансформацій [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / М.М. Пендюра. — К.: [б. в.], 2005. — 212 с.

7. Сірко А.В. Економічна теорія. Політекономія: навч. посібник [текст] / А.В. Сірко. — К.: Центр учбової літератури, 2014. — 416 с.

8. Старостенко Г. Національна економіка: навч. посіб. [Електронний ресурс] / Г. Старостенко, С. Онишко, Т. Поснова. — К.: Ліра, 2011. — Режим доступу: http://pidruchniki.com/1344061444697/ekonomika/natsionalna_ekonomika_ekonomichna_bezpeka

9. Чечель О.М. Принципи та механізм державного регулювання економіки [Електронний ресурс] / О.М. Чечель // Вісник Академії митної служби України. Сер.: Державне управління. — 2013. — № 2. — С. 103—111.

References:

1. Akimova, L.M. (2018), "Role and place of economic security in the system of state regulation providing for national security of Ukraine", Public management : collection, vol. 12, pp. 15—27.
2. Gil, S.Ye. Dudnik, O.A. and Efremova, L.V. (2003), Derzhavne rehulivannia ekonomiky [State regulation of the economy], KDEU, Kharkiv, Ukraine.
3. Koristin, O. Baranovsky, O. and Gerasimenko, L. (2010), Ekonomichna bezpeka [Economic Security], Center for Educational Literature, Kyiv, Ukraine.
4. Mocherny, S. and Dzyubenko, M. (2005), Ekonomichna teoriia [Economic theory], Akademiia, Kyiv, Ukraine.
5. The official site of the State fiscal service (2018), available at: <http://sfs.gov.ua/baneryi/mitne-oformlennya/subektam-zed/stavki-vviznogo-ta-viviznogo-mita/vivizne-mito/stavki-mita/> (Accessed 29 July 2018).
6. Pendjura, M. (2005), "National Security of Ukraine in the context of modern European geopolitical transformations", Ph.D. Thesis, Theory and history of state and law, Kyiv National University of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine.
7. Sirko, A.V. (2014), Ekonomichna teoriia. Polit-ekonomiia [Economic theory. Polytechnics], Center for Educational Literature, Kyiv, Ukraine.
8. Starostenko, G. Onyshko, S. and Podsnov, T. (2011) Natsionalna ekonomika [National Economy], Lira, Kyiv, Ukraine.
9. Chechel, O.M. (2013), "Principles and mechanism of state regulation of economics", Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy, vol. 2, pp. 103—111.

Стаття надійшла до редакції 04.09.2018 р.